

Introduktion

Nordiske Udkast betegner vi som et tidsskrift for kritisk samfundsforskning. Med denne betegnelse inviterer vi til en tværfaglig debat. Gennem årene har filosoffer, litterater, antropologer, kultursociologer, sociologer, økonomer mv da også skrevet i tidsskriftet. Samtidig udspringer Nordiske Udkast af psykologiske miljøer, hvorfor den altovervejende del af forfatterne har været psykologer. Denne sammensætning af forfattere afspejler et hovedfokus i de problematikker tidsskriftets publikationer cirkler om. Vi er optaget af det sociale ved mennesket, og den personlige deltagelse i det sociale. Dette nummer af Nordiske Udkast kredser især om dette problem.

Med Ole Dreiers artikel "Personen og hendes daglige livsførelse" og en oversættelse af Erich Wulffs "Om konstitutionen af den schizofrene uforståelighed" byder vi på diskussioner af mere almene tilgange til problematikken.

Ole Dreiers tekst argumenterer for at betragte samspillet mellem person, situation og aktivitet som grundlæggende i forståelsen af personligheden og dens egenskaber. Han tager udgangspunkt i personlighedspsykologiens udforskning af samspillet mellem personlighedsegenskaber og nogle særlige egenskaber ved situationer. Forskere har konkluderet, at tidlige erfaringer med andres reaktionsmønstre

udformer særlige forarbejdningsprocesser, der siden aktiveres i situationer beslægtet med erfaringerne om andres reaktionsmønstre. Det centrale i karakteristikkene af personligheden bliver dermed at kortlægge det stabile individuelle system af indre forarbejdningsprocesser. Ole Dreier påpeger, at ikke kun andres reaktionsmønstre er relevante for udviklingen af personligheden, men alle aspekter af situationer. Samtidig indgår personer i arrangementet af forskellige settings i den samfundsmæssige udformning af et dagligliv. Herved bliver deltagelse i sociale praksisser et centralt punkt i personlighedsteorien, og personens psykologiske processer og egenskaber udvikler sig gennem hendes aktivitet, ståsted og situation. En person deltager i forhold til en særlig position med særlige muligheder, opgaver og ansvar, og det leder hende til at udvikle særlige, individuelle erfaringer, forståelser og evner. Endelig udvides tilgangen med begrebet om personens daglige livsførelse i sociale praksisstrukturer.

Psykiateren Erich Wulff var fremtrædende i den psykiatri kritiske debat i 70'erne og 80'erne. Hans artikel beskæftiger sig med den umulige opløsning af den personlige deltagelse. Han ser den skizofrenes uforståelige udtryk som produceret. De er et signal om, at et forpligtende forhold mellem budskab og bæ-

rer ikke kan anerkendes. Den skizofrene søger at sætte sig uden for deltagelse ved at bryde de forpligtende sammenhænge, der må være i en gensidig forståelse. Mening og betydning bliver fordrevet fra hinanden, og den isolerede mening betyder frakendelsen af enhver art af subjektbårne objektrelationer, af intentionalitet, frakendelsen af en intersubjektivt konstitueret verden. Alle disse fænomener er ifølge Wulff kun sekundære følger af subjekters forsøg på at sætte deres indlejrethed i en personlig deltagelse ud af kraft. Teksten har været publiceret i Forum Kritische Psychologie i 1992, og er oversat af Alexandra Holmboe. Henrik Risdorf og Alexandra Holmboe har skrevet en introduktion til artiklen, hvor de også beskriver, hvordan Wulffs arbejde har betydning for terapeutisk praksis med psykotiske.

Vi bringer desuden et par analyser af de sociale, almene aspekter af særlige, personlige liv.

Regi Enerstvedt har skrevet en artikel "Masse-morderen som kom inn fra ingenting" om Anders Behring Breivik. Artiklen beskæftiger sig med de samfundsmæssige og personlige sider af terroraktionen. I den samfundsmæssige del argumenterer Enerstvedt for at aktionen først og fremmest er politisk og vendt mod venstrefløjens som kulturmarxisme, og han undersøger, hvordan man i offentligheden vægrer sig mod denne opfattelse og søger at isolere handlingen som apolitisk og udført af en utilregnelig. I den psykologiske del forsøger Enerstvedt at forstå de personlige forudsætninger for handlingen. Han ser den som en særlig handling, der udspringer af almene samfundsmæssige forhold. Desuden ser han det som en tilfældighed, at det lige var Breivik, der gennemførte netop denne handling, men at den udfoldede sig med nødvendighed af bl.a. arbejderbevægelsens antikommunisme. Enerstvedt inddrager dernæst en række psykologiske begreber, som han søger at omtolke for at begribe Breiviks ubegribelige handling. Han skitserer en omtolkning af Freuds begreb

om det ubevidste med et indstillingsbegreb, og han drejer Bowlbys tilknytningsbegreb til at være relationsbåret. Enerstvedt finder derved, at vore grundindstillinger i livet lægges i barndommen og giver retning til vore liv. De er bevidste, førbevidste og ubevidste, vi fortrænger indstillinger som er forbudte, og vore tilknytninger i barndommen har betydning for de grundindstillinger, der etableres. For Enerstvedt lægges der således relativt stabile spor i barndommens relationer, som personen siden følger i særlige situationer i sit liv.

Anne-Merete Kissow beskæftiger sig i sin artikel "Krop og handicap – deltagelse i sociale fællesskaber" med mennesker med fysisk funktionsnedsættelse, deres særlige handleevne og det sociale arbejde med at skaffe funktionshæmmede adgang til sociale og samfundsmæssige sammenhænge. Artiklen er baseret på et empirisk arbejde, som udgjorde en del af forfatterens PhD projekt. Forfatteren ønsker at kunne begrebsætte kroppen som deltagende subjekt, og inddrager derfor Merleau-Ponty's fænomenologiske kropsbegreb i en kritisk psykologisk tænkning om udvikling af deltagelse. Projektet peger på betydningen af sociale fællesskaber og særlig tilrettelæggelse af omgivelserne i forhold til kroppens funktionsevne, når mennesker med fysisk handicap skal deltage i de forskellige sammenhænge, deres livsverden består af. Det er kendetegnende for deltagerne i ph.d.-projektet, at de er aktive i flere forskellige kontekster i den verden, de lever i, og de udnytter i disse sammenhænge de muligheder, der er for at bruge og udvikle deres færdigheder. Dermed udvikler de deres deltagelse *på tværs* af forskellige fællesskaber – det ene tager det andet med sig. Ofte sætter informanterne selv denne deltagelse i forbindelse med erfaringer eller handlemuligheder, der er opstået i kraft af deres idrætsliv – fx nævnes svømmeundervisning i børnehaven som det, der gav en person færdigheder, der satte ham på sporet af mulighederne for udvidet deltagelse. Den overvejende del af samfundets

indsats og rettighedstænkning retter sig dog mod kompenserende ydelser til det enkelte individ. Artiklens analyser peger på at ændre denne individualiserede praksis i retning af at give støtte og rettigheder til fællesskaber, hvor mennesker med nedsat funktionsevne findes – f.eks. arbejdspladser, uddannelsessteder og foreninger.

Endelig bringer vi Maja Røn Larsens PhD forsvar: Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder – Organisering af specialindsatser i skolen. Maja Røn Larsen tager udgangspunkt i en udbredt modsætning i inklusionsdebatten: En stærk optagethed af at forstå skolevanskeligheder som komplekse og sammensatte fænomener følges op af en fortsat tendens til at anvende individualiserede forståelseskategorier. Gennem decentrerede analyser på tværs af børnenes institutionelle arrangementer – folkeskole, specialklasse, forvaltning – peger artiklen på, ‘hvordan mange forskellige deltagere gennem deres handlinger er med til både at reproducere og udvikle og forny den praksis, som de individualiserende forståelseskategorier “virker i”’. Det understreges herved, at betingelserne ikke kan begribes “udefra”. Der er ikke tale om diskursive eller strukturelle bevægelser, der entydigt afgør handlingerne, men de forskellige deltagere udgør hinandens

betingelser og netop deres måder at spille sammen på bliver centralt for forståelserne. Forfatteren argumenterer herigennem for, at vi ser de samfundsmæssige strukturer gennem personernes begrundelser for deres deltagelse i en praksissammenhæng.

Disse fem indspil i arbejdet med at forstå det sociale i mennesket og den personlige deltagelse i det sociale udgør forskellige perspektiver på problematikken. Vi har tanken om, at personen udvikler sig på sine erfaringer gennem deltagelse i arrangementer, som det er med til at organisere. Vi har tanken om, at det kan blive nødvendigt for nogle, at kæmpe med den umulige opgave, at sætte sin deltagelse i sociale sammenhænge ud af kraft. Vi har tanken om, at vi tidligt udvikler grundindstillinger, som går igen i dele af vore liv. Vi har tanken om, at det at få adgang til sociale sammenhænge er et fælles arbejde, som også tager form af den måde, vi deltager på. Og vi har tanken om, at de sociale strukturer kommer til syne gennem vor personlige deltagelse. Det er håbet at spillet mellem perspektiverne kan markere de forskellige synspunkter tydeligere og sætte frugtbare diskussioner i gang.

Erik Axel, Charlotte Højholt